

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 22. dubna 2021 ve věci č. 29555/13 – *F.O. proti Chorvatsku*

Senát první sekce Soudu rozhodl čtyřmi hlasy proti třem, že urážlivými slovními útoky učitele vůči studentovi a nedostatečnou reakcí vnitrostátních orgánů na takové jednání došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel nastoupil na podzim 2011 do posledního ročníku střední školy. Během září přišel jednou společně s několika dalšími spolužáky pozdě na hodinu matematiky; učitel se rozkřikl a označil stěžovatele výrazy jako ‚kretén‘, ‚idiot‘, ‚blázen‘, ‚křupan‘ a ‚pitomý policajt‘ (otec stěžovatele totiž pracoval pro policii). Stěžovatel toto chování nahlásil řediteli školy; učitel následně na vyučování prohlásil: ‚Pokud se bláznovi řekne, že je blázen, neměl by to brát jako urážku.‘ Když stěžovatel o týden později při hodině otevřel učebnici na špatné stránce, učitel mu řekl: ‚Blázne, ne tuhle stránku. Nechtěl jsem tě urazit, protože vím, že zavoláš tatínkovi.‘

Podle psychologických vyšetření, která stěžovatel v době od září do listopadu 2011 podstoupil, trpí v důsledku jednání učitele matematiky akutní úzkostnou poruchou.

Již v září 2011 se otec stěžovatele opakovaně obrátil na orgány školy, veřejného ochránce práv dětí, školní inspekci, policii a státní zastupitelství: písemně je informoval o počínání učitele a požádal o poskytnutí ochrany synovi. V návaznosti na to počátkem října 2011 podstoupil učitel rozhovor se školní psycholožkou, která mu vytkla použití nevhodných slov. Následně školní psycholožka navrhla stěžovateli společné setkání s učitelem, na což tento nereagoval. Stěžovatelův otec posléze požádal o pomoc ministerstvo školství, které v listopadu 2011 provedlo šetření spočívající v rozhovorech s učitelem, školní psycholožkou, ředitelem školy, stěžovatelem a jeho spolužáky. Ministerstvo rovněž realizovalo mezi studenty anonymní průzkum ohledně jejich spokojenosti s výukou dotyčného učitele. Na základě uvedeného ministerstvo shledalo, že učitel si řádně plní všechny své povinnosti a naprostá většina studentů ho hodnotí kladně. Závěr zprávy ministerstva obsahoval doporučení, aby se záležitost vyřešila pohovorem mezi školními orgány a otcem stěžovatele.

Mezitím, počátkem listopadu 2011, podal stěžovatel na učitele trestní oznámení za šikanu. Policie následně vyslechla studenty školy; několik z nich uvedlo, že dotyčný učitel při hodinách občas používal nevhodné až urážlivé výrazy a byl obzvláště přísný na studenty, kterým – jako např. stěžovateli – činila matematika potíže. Dle jiných studentů se však u tohoto učitele jednalo spíše o specifický druh humoru. Většina studentů se netajila tím, že se obává odpovědět na otázky policie otevřeně, aby se nedostali do problémů. V červnu 2012 státní zastupitelství odmítlo trestní oznámení stěžovatele. Konstatovalo, že se sice podle všeho jedná o nekonvenčního učitele, avšak jeho urážky vůči stěžovateli nebyly takové intenzity, aby se daly hodnotit jako šikana. Stejně tak zdravotní obtíže stěžovatele nebyly tak závažné, aby bylo možné hovořit o poškození jeho tělesného či duševního zdraví. Následně podaná ústavní stížnost stěžovatele byla odmítnuta.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že šikanou ze strany učitele a neschopností vnitrostátních orgánů účinně zareagovat na jeho stížnosti došlo k porušení jeho práv zaručených článkem 8 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Dle názoru Soudu není v projednávané věci sporu o tom, že urážky, jimiž byl stěžovatel častován, ovlivnily jeho duševní pohodu, důstojnost a morální integritu. Byly navíc vysloveny před ostatními

studenty, což ještě prohloubilo ponížení stěžovatele. V neposlední řadě se jich dopustil učitel jakožto osoba, která byla vůči stěžovateli v postavení autority a moci. Za těchto okolností projednávaná věc zjevně spadá pod právo na respektování soukromého života zaručené článkem 8 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti

Soud předně konstatoval, že jakékoli násilí či zneužívání ze strany učitelů a dalších zástupců školních institucí je neslučitelné s právem dětí na vzdělání a respektování jejich soukromého života. Prvořadou úlohou školních orgánů je zajistit bezpečí studentů, a tedy chránit je před jakoukoli formou násilí v době, kdy jsou pod jejich dohledem (*Kayak proti Turecku*, č. 60444/08, rozsudek ze dne 10. července 2012, § 59).

V projednávané věci se Soud nejprve zaměřil na počínání učitele vůči stěžovateli. Dle Soudu nelze pro toto jednání najít žádné ospravedlnění. Jakožto osoba v postavení autority se učitel vůči stěžovateli dopouštěl ponižujících a zesměšňujících slovních útoků, což mohlo mít významný dopad na důstojnost a duševní vývoj stěžovatele. Přestože tyto útoky nedosahovaly zvláště vysoké intenzity a nevyústily se v systematictější šikanu, jako učitel si měl být vědom toho, že jakákoliv forma násilí vůči studentům slovního, bez ohledu na jeho intenzitu, je ve školním prostředí nepřijatelná. Četnost, závažnost újmy a úmysl újmu způsobit přitom nejsou nutným definičním znakem násilí či zneužívání ve školním prostředí. Již samotné počínání učitele vůči stěžovateli je tedy dle Soudu nepřijatelným zásahem do práva na respektování soukromého života, za nějž zodpovídá stát, a který by tudíž sám osobě postačoval pro závěr o porušení článku 8 Úmluvy.

Soud však zároveň uvedl, že považuje za důležité zabývat se i reakcí vnitrostátních orgánů na podněty stěžovatele. V obecné rovině je zde dle Soudu nutné, aby vnitrostátní orgány přijaly náležitá zákonná, administrativní, sociální a vzdělávací opatření za účelem nastolení nulové tolerance vůči jakémukoliv násilí či zneužívání dětí v školním prostředí, jakož i zajištění odpovědnosti pachatelů v rovině trestní, civilní, správní a profesní. Co se týče situace v Chorvatsku v rozhodné době, byť chyběl zvláštní mechanismus na potírání šikany ze strany učitelů, existující právní rámec v zásadě umožňoval chránit děti před násilím či zneužíváním v školním prostředí. Volba vhodné reakce státu by přitom měla být odstupňována v závislosti od závažnosti dané situace. Za okolností projednávané věci nebylo dle Soudu z hlediska naplnění závazků státu na poli článku 8 Úmluvy nezbytné využít nástroje trestního práva. Chorvatská právní úprava totiž zakotvuje i jiné možnosti, zejména mechanismy spadající do působnosti ministerstva školství. Jedná se konkrétně o vzdělávací inspekci (kde může daný inspektor nařídit různá opatření na ochranu studentů, případně dát podnět k zahájení přestupkového či trestního řízení) a pedagogický dohled (který je zaměřen na hodnocení výuky a jehož výsledkem může být návrh kroků potřebných na zlepšení neuspokojivého stavu).

V projednávané věci nebylo přijato žádné konkrétní opatření až do chvíle, kdy otec stěžovatele rozeslal podněty na nejrůznější orgány. I poté však došlo pouze k vyslovení napomenutí ze strany školní psycholožky; ve věci nebylo přijato žádné formální rozhodnutí či opatření ani nebyly uvedeny do chodu výše popsané mechanismy podléhající ministerstvu školství. Vnitrostátní orgány zcela opomenuly, že v projednávané věci nebylo ve hře pouze urovnání vztahů mezi stěžovatelem a příslušným učitelem, ale také potřeba řešit nepřijatelné chování tohoto učitele obecně, neboť se podle dostupných informací dotýkalo širšího okruhu studentů. Ministerstvo sice později na žádost stěžovatelova otce provedlo ve škole šetření, avšak ani to nevyústilo do kroků, které byly v kompetenci ministerstva a mohly situaci zlepšit, jako např. přijetí náležitých opatření na ochranu studentů, poskytnutí speciálního školení danému učiteli či vznesení podnětu k zahájení přestupkového či trestního řízení. Místo toho ministerstvo záležitost uzavřelo toliko doporučením pohovoru mezi školními orgány a otcem stěžovatele. Dle Soudu mělo být přitom vnitrostátním orgánům zřejmé, že jednání a metody daného učitele vyžadují razantnější a pečlivější reakci. Jelikož tyto orgány nezareagovaly v projednávané věci odpovídajícím způsobem, došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Wojtyczek a Paczolay ve svém nesouhlasném stanovisku uvedli, že stížnost měla být prohlášena za nepřijatelnou, jelikož dané slovní útoky nedosáhly takové úrovně závažnosti, která zakládá použitelnost článku 8 Úmluvy. K obdobnému závěru dospěl i soudce Ktistakis, který poukázal na to, že v rozhodné době byl stěžovatel téměř dospělý, jednání učitele nemělo podle všeho dlouhodobý či vážný dopad na jeho vývoj a neodrazilo se ani v jeho školních výsledcích.